

განანა მიქაქი
მარინე ქაცარავა

იოსებ ოცხელი - პროვინული მოღვაწე

როგორც ცნობილია, XIX საუკუნის II ნახევარში თურქეთში ქართველთა კულტურული ლამპრის ანთება წილად ზედათ ქართველ კათოლიკეებს, რომელთაც ჩინებულად გამოიყენეს საერთაშორისო ვითარების შედეგად შექმნილი მდგომარეობა, კერძოდ, 1856 წლის პარიზის საზავო ხელშეკრულების მონაწილე ქვეყნებს მიიჩნდათ, რომ ქრისტიანთა მდგომარეობა გაუმჯობესდებოდა თურქეთში. სამშობლოდან უცხოეთში გადახვეწილ ქართველ კათოლიკე მოძღვართა ერთმა ნაწილმა XIX საუკუნის II ნახევრიდან ხელი მიჰყო კულტურულ საქმიანობას და ქართული წიგნების დასტამბვით შეეცადა სამშობლოსათვის მიეგო თავისი მცირე მისაგებელი.

არანაკლები იყო ქუთაისში მცხოვრებ კათოლიკეთა დეაწლი ქუთაისის კულტურულ ცხოვრებაში. XX საუკუნის I ნახევარში გამორჩეული ადგილი დაიკავა ქუთაისის გიმნაზიის დირექტორმა იოსებ ოცხელმა. ეს ის კაცია, რომელსაც მჭიდრო ნათესაური ურთიერთობა აკავშირებდა ზაზაძეების ცნობილ გვართან.

ქუთაისელ სერგო ოცხელს სამი ვაჟი ჰყავდა: ივანე, სტეფანე და გრიგოლი. ივანეს შვილები იყვნენ იოსებ, კონსტანტინე, ნუცა, სოფიო, დავით, სიმონ და ალექსანდრე ოცხელები. სტეფანემ ცოლად შეირთო წარმომავლობით ახალციხელი ბეჟანიშვილების ერთ-ერთი ქალიშვილი როზალია. როზალიას ერთი ძმა (დავითი) და სამი და ჰყავდა. ამ სამი დიდან ორი სტამბულის ქართული კათოლიკური სავანის ილუმენები იყვნენ, ხოლო მისი მეოთხე და ცოლად ჰყავდა ჩვენი დღევანდელი სტუმრის დიდ ბაბუას ზაზაძეს.

როზალია ბეჟანიშვილისა და სტეფანე ოცხელების ოჯახის ხაზი დღესაც გრძელდება: მათი შვილების - სერგოს, გიორგის, ნიკოლოზის, ანასა და ელას შთამომავლები არიან და-ძმა დონარა, ვალერი ოცხელები და დავით ჭაჭიაშვილი. ხოლო იოსებ ოცხელის ძმის, კონსტანტინეს შვილი გახლდათ ცნობილი საოპერო მომღერალი სოსო ოცხელი და მისი და ელენე. მათი შთამომავლობაც დღეს ქუთაისში ღირსეულად აგრძელებს დიდი იოსებ ოცხელის მიერ დაწყებულ პედაგოგიურ მოღვაწეობას.

იოსებ ოცხელის ცხოვრება მონოგრაფიულად შესწავლილი აქვს ბატონ ილია გენძეხაძეს (ილია გენძეხაძე მეორე სკოლის დირექტორი იყო, მან ჩამოაყალიბა სკოლის მუზეუმი, სადაც აისახა სკოლის მიერ განვლილი ისტორია), ჩვენ აქ მხოლოდ ზოგიერთ არსებით საკითხს წარმოვადგენთ იოსებ ოცხელის მოღვაწეობიდან.

იოსებ ოცხელმა ქუთაისის ვაჟთა გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ (1885 წელს) სწავლა განაგრძო ნოვოროსიის (ოდესის) უნივერსიტეტში ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე, რომლის წარჩინებით დასრულების შემდეგ დაუბრუნდა მშობლიურ ქუთაისს. მას როგორც "არაკეთილსაიმედოს" მასწავლებლობა აუკრძალეს. იოსებმა 1892 წელს დიდი ძალისხმევით შედეგად დააარსა დასავლეთ საქართველოში პირველი "ქართული საჩვენებელი საბავშვო ბაღი მოსამზადებელი კლასით".

1900 წელს იოსებ ოცხელი კერძო სკოლაში მოღვაწეობის შემდეგ დაინიშნა ქუთაისის სკოლის ინსპექტორად, სადაც დაუახლოვდა იმდროინდელ ცნობილ პედაგოგებსა და საზოგადო მოღვაწეებს: სამსონ ყიფიანს, სილოვან ხუნდაძეს, გერასიმე ცაგარეიშვილს, ალექსანდრე გარსევანიშვილს, დომენტი თომაშვილს, სიმონ ოცხელს, იასონ ნიკოლაიშვილს, სერგო რობაქიძეს. ქართველ პატრიოტთა ამ თაობამ უდიდესი სამსახური გაუწია მშობელ ერს, მათი დაუღალავი შრომა, კეთილსინდისიერება, მაღალი პროფესიონალიზმი, სამშობლოსადმი უსაზღვრო სიყვარული და თავდადება სანთლად ენთო მათ მოსწავლეებს და პირადი მაგალითით აღაფრთოვანებდნენ არა მხოლოდ მოზარდებს, არამედ მთლიანად იმერეთის ცნობილი ოჯახებისა თუ დაბალი სოციალური ფენის წარმომადგენლებს.

იოსებ ოცხელმა და სილოვან ხუნდაძემ ქუთაისის გუბერნიის თავადაზნაურთა მარშლის, დათა ნიჟარაძისა და ცნობილი საზოგადო მოღვაწის, კირილე ლორთქიფანიძის დახმარებით შეიძინეს მოზრდილი მიწის ნაკვეთი და სპეციალისტებიც მოიწვიეს სკოლის პროექტის შესადგენად. 1907-13 წლებში სათავადაზნაურო ბანკის შეწყვენით აშენდა ქუთაისის ქართული გიმნაზიის შენობა - ახლანდელი მე-2 სკოლა.

ქართველმა საზოგადო მოღვაწემ იოსებ ოცხელმა პროგრესულად მოაზროვნე პედაგოგები შემოიკრიბა გარშემო და მათგან მაღალი საბრძოლო სულისკვეთებით აღჭურვილი პედაგოგიური კოლექტივი შექმნა.

აი რას წერენ მის შესახებ იოსებ ოცხელის აღზდილნი, ჩვენი სასიქადულო მოღვაწეები, მწერალი კონსტანტინე გამსახურდია და მსოფლიოში ცნობილი ენათმეცნიერი გიორგი ახვლედიანი:

“როცა მამა გარდამეცვალა, იოსებ ოცხელმა მიხმო, დამამშვიდა: აღარა გყავს მამა, მაგრამ აქა ვართო შენი მამობილები, მე და შენი მასწავლებლები.

მართლაც, იოსებ ოცხელმა, სილოვან ხუნდაძემ, გერასიმე ცაგარეიშვილმა, სამსონ ყიფიანმა, იასონ ნიკოლაიშვილმა მამობრივი მზრუნველობით გამიტყვეს დაზარებული გული. იოსებ ოცხელის ნათელი სახელი არასოდეს ამოიშლება ჩემი გულიდან. იგი იყო მესხი, აზოვანი, ბრგე ვაჟკაცი. შვილები არა ჰყავდა, მაგრამ თავის მოსწავლეებს უვლიდა ისე, როგორც ზოგიერთი მამა არ უვლის თავის შვილებს.

მუდამ ფზიზლად იდგა თავის საღარაჯოზე, მოსწავლე ავად გახდებოდა თუ არა, ოცხელი უკვე თავზე დაადგებოდა.

ბრწყინვალე ორატორი, საქართველოს დიდი პატრიოტი, ხშირად ახსენებდა თავის მესხობას...

მათემატიკის შესანიშნავი მცოდნე, იგი კარგად ერკვეოდა ბიოლოგიის, ფილოსოფიის, ისტორიის, არქეოლოგიისა და ნუმისმატიკის საკითხებში.

მისი ყოველი გამოსვლა გიმნაზიის სააქტო დარბაზში, ეს იყო მჭევრმეტყველების, პატრიოტიზმისა და კაიკაცობის მანიფესტია“ (კ. გამსახურდია).

“იოსებ ოცხელი ეკუთვნოდა იმ მდიდარი ბუნების ადამიანთა კატეგორიას, რომლებიც თავისი პიროვნებით ავსებენ ხოლმე გარემოს, სადაც კი იმყოფებიან. საუბრობენ ისინი თუ სდუმან, კარგ გუნებაზე არიან თუ ცუდზე - სულერთია: მათ ყოველთვის გრძნობთ მთელი თქვენი არსებით და ისინი ჩანან თქვენს საქციელსა და მეტყველებაში“ (გ. ახვლედიანი).

ი. ოცხელი ზრდიდა ახალგაზრდებს კარგ მოქალაქეებად და მამულიშვილებად, უნერგავდა მათ საუკეთესო კეთილშობილურ თვისებებს, ესაუბრებოდა ახალგაზრდობას წმინდა დახვეწილი ენით, უსწორებდა მათ

არასწორ გამოთქმებს და ახალგაზრდებიც ცდილობდნენ სწორად და ლამაზად ემეტყველათ საყვარელ პედაგოგთან“ (ი. გენძეხაძე, 1989, გვ. 16).

არ ყოფილა არც ერთი საზოგადოებრივ-კულტურული საქმიანობა, რომელშიც ი. ოცხელს მონაწილეობა არ მიეღოს. იგი ერთ-ერთი ინიციატორი იყო (სილოვან ხუნდაძესა და ალექსანდრე გარსევანიშვილთან ერთად) ქუთაისში სახალხო უნივერსიტეტის ჩამოყალიბებაში, აქვე გახსნეს თეატრალური სექცია.

იოსებ ოცხელმა დიდი ამაგი დასდო ქართული მეცნიერული ტერმინოლოგიის შექმნას. მან ჩამოაყალიბა მასწავლებელთა ჯგუფი, რომელმაც დაიწყო ქართული მეცნიერული ტერმინოლოგიის შედგენა-შექმნა. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ დღევანდელი ქართული მეცნიერული ტერმინოლოგიის ძირითადი ნაწილი ჯერ კიდევ ქუთაისის ქართული გიმნაზიის მასწავლებელთა ჯგუფმა დაადგინა.

იოსებ ოცხელის ზრუნვის საგნად იქცა ქართული სახელმძღვანელოების გამოცემა, რაც იმხანად არავის აწუხებდა. ქუთაისის ქართული გიმნაზიის პედაგოგების მიერ დაიწერა და გამოიცა ათამდე სასკოლო სახელმძღვანელო, რომელთა შორის აღსანიშნავია სილოვან ხუნდაძის “ქართული ენის გრამატიკის”, იასონ ნიკოლაიშვილის “ქართული ენის”, იოსებ ოცხელის (ძმასთან ერთად) ალგებრის, ფიზიკისა და გეომეტრიის სახელმძღვანელოები. ი. ოცხელის მონაწილეობით შეიქმნა “ქართული ანბანი” და “ქართული ქრესტომათია”.

ქუთაისის ქართული გიმნაზია ერთდერთი სასწავლებელი იყო მაშინდელ საქართველოში, სადაც ყველა საგანი ქართულ ენაზე ისწავლებოდა, რაშიც ლომის წილი მის დირექტორს - იოსებ ოცხელს მიუძღოდა.

იოსებ ოცხელი იაკობ გოგებაშვილის პედაგოგიური იდეების გამზიარებელი და მისი ცხოვრებაში პრაქტიკულად განმახორციელებელი გახლდათ.

იოსებ ოცხელს, დიდად განათლებულ პიროვნებას, უყვარდა მოსწავლეებთან მეგობრობა, სახლში იწვევდა მათ, ესაუბრებოდა ისტორიასა და ლიტერატურაზე, ხელოვნებასა და მეცნიერებაზე, მიუთითებდა მოსწავლეებს წიგნები ეკითხათ არა მხოლოდ მშობლიურ, არამედ რუსულ და სხვა ენებზე. იგი იცნობდა გიმნაზიის თითქმის ყველა მოსწავლეს, იცოდა მათი ოჯახური პირობები, ზნეობრივი თვისებები, გონებრივი შესაძლებლობები. პირველხანებში, ვიდრე სასწავლებელი პატარა იყო, იოსები თითქმის ყოველდღიურად საღამოობით იბარებდა სასწავლებელში ამა თუ იმ კლასს და საინტერესო საუბრებს უმართავდა. აკადემიკოს დიმიტრი უზნაძის აზრით, “ოცხელის სიტყვა ესოდენ ღრმა ანარეკლს პოულობდა მისი მოწაფეების გულში.”

იოსებ ოცხელი გულწრფელი პატრიოტი იყო თავისი ქვეყნისა, მთელი თავისი არსებით ემსახურებოდა აღზრდის უდიდეს საქმეს. “მას სიტყვა ძლიერი და მოქნილი ჰქონდა, მაგრამ უფრო საქმის კაცი იყო, ვიდრე სიტყვისა“ (გ. ახვლედიანი).

იოსებ ოცხელი თავის თანამზრახველებთან ერთად ცხოვრებამ დააყენა ქართველი ახალგაზრდობის სათავეში და ეს იყო ჩვენი ქვეყნის ბედი. მათ მომავალ თაობაში აღზარდეს პატრიოტიზმი, ჩაგრული ხალხის სიყვარული და გამტანიანობა.

ასეთი წინაპრით ყველა ერი იამაყებდა და ვამაყობთ ჩვენც.

MANANA MIKADZE, MARINE QATSARAVA**IOSEB OTSKHELI**

Sergo Otskheli had three sons: Ivan, Stephane and Grigol. Ivan had seven sons and daughters: Ioseb, Constantine, Nutsa, Sophia, David, Simon and Aleksandre. Stephan had married on Rosalie Bezhanisvili, who was from Akhaltsikhe. Rosalie had one brother - David and three sisters. Two of them worked in Georgian Monastery in Istanbul, but one of her sisters was married to Pavle Zazadze.

The members of Rosalie Bezhanisvili's and Stephane Otskheli's great family presently live and work in Kutaisi..

In 1885 Ioseb Otskheli graduated from Kutaisi Classical Gymnasum and then he became Odessa State University student. After the graduation from the Odessa University he arrived in his native town Kutaisi and began to work as a teacher.

In 1990 Ioseb Otskheli was a school inspector. Otskheli and other teachers, such as Samson Kiphiani, Silovan Khundadze, Gerasime Tsagareisvili, Aleksandre Garsevanisvili, Domenti Tomashvili, Simon Otskheli, Iason Nikolaisvili, Sergo Robakidze founded strong Georgian school, which was one of the leading centres of the Georgian education system at the end of 19th and the beginning of the 20th century.